

ri daha sonra tekrar yayımlayan (Riyad 1403/1983) Mahmûd et-Tahhân bu neşri ilmî usuller bakımından tenkit etmiş ve tesbit ettiği belli başlı hataları sıralamıştır (I, 7-11). Tahhân'ın neşri eserdeki rivayetlerin numaralanması, yer yer hareketlenmesi, müellife ait değerlendirmelerin müstakil paragraflar halinde yıldız işaretiyle belirlenmesi ve nihayet diğer **tahrîc*** ve tahkik esaslarının yerine getirilmesiyle önem kazanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmî' li-ahlâkî'r-râvî ve âdâbî's-sâmî'* (nşr. Muhammed Re'fet Saîd), Küveyt 1401/1981, I-II, ayrıca bk. Giriş ve Sonuç; a.e. (nşr. Mahmûd et-Tahhân), I-II, Riyad 1403/1983 I-II, ayrıca bk. Giriş.

İSMAİL L. ÇAKAN

CÂMÎ-i MİYÂNE

(bk. ORTA CÂMÎ).

CÂMÎ MÜSİKİSİ

Dinî Türk müsikisinin camide icra edilen kısmı.

Nitelik bakımından cami ve tekke (tasavvuf) müsikisi olmak üzere ikiye ayrılan dinî Türk müsikisinin camide icra edilen, gerek ibadet sırasında gerekse ibadet öncesi ve sonrasında ortaya çıkan ses müsikisinden ibarettir.

Camideki ibadetin esasını namaz teşkil ettiğinden cami müsikisi denince akla ilk gelen şey, namazın cemaatle kılınması sırasında imam ve müezzinin (müezzinlerin) çok defa irticâlî olarak, yani hâfızalarındaki melodi kalıplarına belirli ibareleri döşemeleri şeklinde tanımlanabilecek bir ses müsikisine dayalı faaliyetleri olmaktadır. Bu faaliyet esnasında herhangi bir çalgı aleti kullanılmadığından ses en önemli unsurdur. İmam ve müezzinin birbirinin ardından okumalarında dikkat edilecek en mühim husus, aynı makamları icra etmeleri veya birbiriyi uyuyan makam ve dizileri kullanmalarıdır.

Cami müsikisi müezzinin ezan okuması, İhlâs süresinin kıraati, kâmet getirmesi, namazın cemaatle kılınması sırasında imamın ilk tekbirden selâm verinceye kadar geçen süredeki kıraati, selâmdan sonra müezzin tarafından okunan ibareler, tesbîhat, arada okunan **mahfel sürmesi***, dua ve mihrâbiyenin bütününe verilen isimdir. Ancak bu arada zaman zaman bu türler içine giren

temcîd, münâcât, salâ (salât), tardiye, tekbir, mevlid, mi'râciye, Muhammediye, tevşîh, cami na'tı ve ramazan ilâhileri de cami müsikisinin önemli birer formu olarak ortaya çıkmaktadır.

Cami müsikisinde güfteyi teşkil eden metinler çoğunlukla Arapça olup Türk din müsikisi özelliklerine göre bestelenmişlerdir. Bazı tasavvufî konuların da yer aldığı bu güftelerde zühd, takvâ, ubûdiyyet ve dua unsurları hâkimdir.

Cami müsikisine ait eserler genellikle tek kişinin icrasına dayanmaktaysa da bunlardan besteli olanlar bazan müezzinler tarafından koro halinde okunur. Bu toplu icraya "cumhur müezzinliği" adı verilmiştir. Din dışı Türk müsikisinin, örneği zamanımıza kadar ulaşmış hemen bütün makamlarının kullanıldığı cami müsikisinde acem, acem-aşiran, bayatî, bestenigâr, evîç, hicaz, hüseyinî, hüzzam, irak, rast, sabâ, segâh, uşşak vb. makamlar daha çok kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ergun, *Antoloji*, I, 11-12, 13; II, 401; Nuri Özcan, *Onsekizinci Asırda Osmanlılarda Dinî Musikî* (doktora tezi, 1982), MÜ İlahiyat Fak., s. 10-11; Halil Can, "Dinî Musiki", *MM*, sy. 291 (1974), s. 11.

NURİ ÖZCAN

el-CÂMÎ' li-MÜFREDÂTÎ'ı-EDVİYE ve'l-AĞZİYE

(bk. el-MÜFREDÂT).

CÂMÎ-i RÛMÎ

(جامی رومی)

XVI. yüzyıl divan şairi.

Gelibolulu Âlî'nin asıl adını Ahmed olarak bildirdiği şair, Molla Câmî (ö. 898/1492) ile karıştırılmaması için Câmî-i Rûmî, uzun süre Mısır'da bulunduğundan dolayı da Câmî-i Mısırî olarak anılmıştır. Latîfî, Molla Câmî'ye hizmet ettiğinden Câmî mahlasını aldığını belirtirse de (*Tezkire*, s. 116) yaşadıkları dönemler itibarıyla bu mümkün değildir. Latîfî'ye göre ise Kastamonulu, Riyâzî ve Âlî'ye göre ise Geliboluludur. Şuarâ tezkirelerinde (Kınalızâde, I, 245-246; Riyâzî, vr. 44^{a-b}) Davutpaşalı Câmî ile ve aynı mahlası taşıyan diğer bazı şairlerle karıştırılan Câmî-i Rûmî hakkında en doğru bilgi *Saâdetnâme* adlı kendi eserinin mukaddimesinde bulunmaktadır. Buna göre sipahi oğlanları zümresine mensup olan şair Kanûnî devrinde Mısır'da Hazine-i

Âmîre kâtipliği yapmıştır. Burada çıkan bir veba salgınında dört oğlunu birden kaybedince Kanûnî tarafından Kâbe'nin tamiri işine nezaret etmek üzere Mekte'ye gönderildi ve üç yıl süren tamir sırasında burada kaldı. Kanûnî zamanındaki bu ilk önemli tamirin 1551-1555 yılları arasında devam ettiği bilinmektedir. Görevinin sona ermesi üzerine İstanbul'a giden Câmî, padişah tarafından mükâfatlandırıldıktan sonra daha üst bir görevle Mısır'a döndü.

Bu dönemde Hüseyin Vâiz-i Kâşî'nin Kerbelâ Vak'ası'na dair *Ravzatü's-şühedâ'* isimli eserini *Saâdetnâme* adıyla tercüme ederek padişaha ithaf etti. Bu eseriyle İstanbul şairleri ve ulemâsı arasında daha iyi tanındığı gibi şöhreti de yayıldı. Belki de bu sebeple Mısır'da bir sancak beyliğine tayin edilerek mükâfatlandırıldı. Şair, Kınalızâde ve Riyâzî'nin verdiği bilgilere göre III. Murad zamanında da (1574-1595) bu görevi yürütmekteydi. Kaynaklarda ölüm tarihine rastlanmamakla beraber Mısır'da vefat ettiği bilinmektedir.

Mürettep bir divanı bulunmayan, şiirlerine çeşitli mecmualarda rastlanan Câmî'nin kaside, gazel ve müseddeslerinden güçlü bir şair olduğu ve divan şiirine her yönüyle vâkıf bulunduğu anlaşılmaktadır. Bazı tezkirelerde yer almaması, İstanbul dışında yaşamasına ve divan tertip etmemesine bağlanabilir. Bir kısım şiirleri, Câmî mahlasını kullanan diğer şairlerin manzumeleriyle karışmıştır. Nitekim tezkirelerde örnek olarak kaydedilen şiirlerinden yalnız Riyâzî ve Kafzâde Fâizî'dekiler ona aittir. Şiirleri arasında "şem" redifli kasidesiyle Habîbî'nin "dedim-dedi" redifli müseddesine yazdığı nazîre en tanınmış eserleri arasındadır. İlk olarak İsmail Hikmet Ertaylan onun bu nazîresini neşretmiş (*Hayat*, nr. 67, s. 5), daha sonra Sadeddin Nüzhet Ergun bu nazîre ile birlikte çeşitli mecmualardan derlediği bazı şiirlerini yayımlamıştır.

Câmî'nin en tanınmış eseri, *Saâdetnâme* adıyla yaptığı *Ravzatü's-şühedâ'* tercümesidir. Daha önce Fuzûlî'nin *Hadîkatü's-süadâ'* da büyük ölçüde faydalandığı bu eserin tercümesinde gösterdiği başarı şaire asıl şöhretini sağlamıştır. Sade bir dille kaleme alınıp yer yer şairin duygularına tercüman olan manzum ve mensur ifadelerle süslenen *Saâdetnâme*, bazı Türk ve İran şairlerinin konuya uygun şiirleriyle de zenginleştirilmiştir. Eser aslına bağlı kalınarak on

bab halinde tercüme edilmiş, başında ve sonunda Kanûnî'yi öven parçalara yer verilmiştir. Kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunan eserin (TCYK, 455-458) bilinen en eski tarihli nüshası 986'da (1578) istinsah edilmiş olup Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Revan, nr. 1092). Ancak bu kütüphanedeki dört nüsha (Revan nr. 1092, 1361, 1497; Koğuşlar, nr. 1000) yanlış olarak Hacıhasanzâde Câmî'ye ait gösterilmiştir (Karataş, II, 77-78). Aynı şekilde Gölpınarlı da Mevlânâ Müzesi'nde mevcut bir *Saâdetnâme* nüshasını (nr. 5426) Hacıhasanzâde'nin eseri olarak zikretmiş (Katalog, III, 318), Karataş ise *Tercüme-i Ravzatü's-şühedâ* adıyla eserine aldığı bir başka nüshayı (TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 290) Hasan Câmî-i Mısırî adına kaydetmiştir (Katalog, I, 367). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde de Câmî-i Mısırî adına kayıtlı üç yazma bulunmaktadır (TY, nr. 1702, 2374 [istinsah tarihi 999/1590-91], 3310). Ali Emîrî nüshası (Millet Ktp., nr. 326) yazı ve tezhip bakımından oldukça değerlidir. Eserin bir başka nüshası ise Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir (nr. 3417).

BİBLİYOGRAFYA :

Latîfî, *Tezkire*, s. 116-117; Riyâzî, *Riyâzü's-suarâ*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3724, vr. 44^ab; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 245-246; Muhammed Emin el-Mekkî, *Hulefâ-yı İzmâ-ı Osmâniyye Hazretlerinin Haremeyn-i Şerîfeyindeki Âsâr-ı Mebrûre ve Meşkûre-i Hümayunlarından Bâhis Târîhi Bir Eserdir*, İstanbul 1318, s. 24; Köprülüzâde Fuad, "Habîbî", *DEFM*, VIII, nr. 5 (1932), s. 97; İsmail Hikmet [Ertaylan], "Habîbî", *Hayat*, nr. 67 (1928), s. 5; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 900-902; TCYK, s. 455-458; Karataş, *Türkçe Yazmalar*, I, 367; II, 77-78; Gölpınarlı, *Katalog*, III, 318; TA, IX, 281; TDEA, II, 14.

MUSTAFA UZUN

CÂMÎA

(bk. ÜNİVERSİTE).

CÂMIATÜ'D-DÜVELİ'İ-ARABİYYE

(bk. ARAP BİRLİĞİ).

el-CÂMIATÜ'İ-OSMÂNİYYE

Haydarâbâd'da 1918 yılında kurulan ve bugün de faaliyetini sürdüren üniversite.

Hindistan yarımadasında gittikçe zayıflayan Bâbürlü İmparatorluğu'nun yerine XIX. yüzyıl ortalarında İngiliz idaresinin hâkim olmaya başlamasıyla bir ta-

raftan İngilizce resmî dil olurken diğer taraftan İngiliz eğitim sistemi de uygulanmaya başlanmıştır. Fakat muhtar bir devlet olarak kalan Haydarâbâd Nizamlığı, kendi para birimi, gümrük, ulaşım, posta, ordu gibi müesseselerin yanı sıra resmî dili Farsça ile geleneksel eğitim sistemini de muhafaza etmiştir.

1856'da Başbakan Sir Sâlâr Cang, devletin en önemli eğitim müessesesi olan Dârülulûm'u kurdu. Burada düzenlenen imtihanlar sonunda kazanan öğrencilere bugünkü ilk, orta, lise, üniversite ve yüksek lisans dereceleri seviyesinde rüşdiye, münşî, mulvî, âlim, fâzıl ve kâmil derecelerinde diplomalar veriliyordu. 1884'te resmî dil Farsça'dan Urduca'ya çevrildi ve o tarihten itibaren halk arasında, Urduca eğitim yapan bir üniversitenin kurulması yolunda devamlı dile getirilen bir istek belirdi. 1911'de Nevvâb Mîr Osman Ali Han, Haydarâbâd nizamı olduğunda birtakım politik ve idarî reformlara girişti ve özellikle eğitime öncelik verdi. Bu arada Eğitim Bakanlığı himayesinde devletin en önemli şahsiyetlerinin katılmasıyla düzenlenen eğitim şurasının 1 Mart 1915'te aldığı kararlarda sanat, bilim ve teknoloji alanlarında yüksek öğretimin Urdu dilinde yapılacağı belirtildi. Bu karar öğretmenler, öğrenciler ve bütün Haydarâbâd halkı tarafından desteklendi. Eğitim Bakanlığı tarafından Mîr Osman Ali Han'a sunulan bir dilekçe üzerine 26 Nisan 1917'de, nizamın adını taşıyacak olan Osmaniye Üniversitesi'nin temelini oluşturan bir karar yayımlandı.

Bundan sonra Eğitim Dairesi tasarına pratik bir şekil vermeye başladı. Öncelikle Urduca yüksek eğitim verebilmek için okul açmadan önce çeşitli konularda ve yeterli sayıda ders kitabına sahip olmak gerektiği konusu üzerinde duruldu ve bu amaç için iki yıllık bir hazırlık dönemi düşünüldü. İlk merhalede üniversitede okutulacak değişik konulardaki standart ders kitaplarının üstün nitelikli, konuyu öğretmeye yetenekli ve Urduca'ya hâkim bilim adamları tarafından tercüme edilmesine karar verildi ve 14 Ağustos 1917'de bir tercüme ve derleme bürosu kuruldu. 1950'ye kadar bu büroda 130 mütercim görev yapmış ve 400'den fazla kitap hazırlanmıştır. Mütercimler işe başladığında öncelikle ve önemle standart ilmî terimlerin hazırlanması problemi ele alındı. Bu noktada iyi düşünülmüş bir plan ve sistematik bir usul takip edildi. Matematik,

fizik, kimya, biyoloji, ekonomi gibi her bilim dalı için ayrı bir terim komisyonu oluşturuldu. Her komisyon o bilim dalının uzmanları ile dilcilerden meydana geliyordu. Bu komisyonlarda dile hâkimiyetlerinin yanı sıra konu hakkında da bilgi sahibi olan uzmanlar bu iki grup arasında köprü görevini üstlendiler. Böylece her birine önemli zaman ve çaba harcanarak 1917'den 1939 yılına kadar çeşitli konu ve bilim dallarında 55.000'e yakın Urduca teknik terim türetilti.

Urduca olarak yüksek öğretim 1918'de Dârülulûm Yüksek Okulu'nda hazırlık sınıfı ile başladı. O zamana kadar bir hükümet kuruluşu olan ve klasik eğitim metodu takip edilen okulda o yıl açılan hazırlık sınıfı Osmaniye Üniversitesi adı altında öğretime başladı. Hazırlık dönemi üç yıldır. Osmaniye Üniversitesi Koleji 28 Ağustos 1919'da 225 öğrenci ve yirmi beş öğretim üyesiyle sanat, bilim-fen ve dil alanlarında birkaç dalda sınıf açarak resmen öğretime başladı. 1919'da Hint yarımadasının tek gözlemevi olan Nizâmiye Rasathânesi de üniversiteye bağlandı. Üniversite daha sonraki yıllarda hızla gelişti. Başşehirdekilere ek olarak ülkenin diğer bölgelerinde de Osmaniye Üniversitesi'ne bağlı yüksek okul ve kolejler açıldı. Böylece Haydarâbâd Devleti, yarımadaanın diğer devlet ve eyaletlerindeki genel uygulamanın aksine bütün fakültelerin üniversitenin bir parçası olduğu Amerika ve Avrupa'nın "üniter" eğitim sistemini uygulamaya koydu. XIX. yüzyılda eğitime başlamış olan Dârülulûm, 1919'un başlarında üniversite ile birleştirilerek Kur'an, tefsir, hadis ve fıkıh gibi derslerin okutulduğu bir ilâhiyat fakültesi haline getirildi. Diğer fakültelerin öğrencilerine olduğu gibi İngilizce buranın öğrencileri için de mecburî ders haline getirildi. Derslerin standardı Hint yarımadasındaki diğer üniversitelerin üstünde tutulmuştu. Osmaniye Üniversitesi öğretim üyeleri mesleklerini sadece hayatlarını kazanmanın bir aracı olarak değil, bütün sevk ve enerjilerini adadıkları bir misyon olarak düşünen kişilerden oluşuyordu. Üniversite yönetimi de bütün yarımadaada bu vasıfları haiz elemanları bulabilmek için bir hayli çaba sarfetmiştir.

Osmaniye Üniversitesi 1943-1944 öğretim yılına kadar bütün birimleri ve personeliyle hükümete bağlı bir kuruluştur. Devletin en yüksek otoritesi olan nizam üniversitenin sahibi, başbakan rektörü, eğitim bakanı da rektör yardımcısı idi.